

# Witte zwanen, zwarte zwanen

Het zijn moeilijke tijden voor de brave borsten van de geleidelijke ontwikkeling. Het spektakel van de financieel-economische crisis is nog niet eens voorbij of de volgende reeks calamiteiten dient zich alweer aan. Het lijken de jaren '70 van de vorige eeuw wel. Toen kwam er ook geen einde aan de reeks van narigheid en werden veel landen bruusk uit hun comfort-zone gehaald.



Zelfs na drie jaar is het nog steeds wennen, vooral omdat het nieuws al twitterend en you tube-end zo direct, maar onvolledig binnenkomt. Menige projectie van vraag en aanbod naar energie kon als gevolg van de recente politieke en sociaal economische schokken meteen de prullenbak weer in. De Arabische Lente en de gevolgen van het natuurgeweld in Japan zijn de laatste slag voor de stabiliteit en voorspelbaarheid.

## Wit

Welke onvoorspelbaarheid eigenlijk? Al jaren figureren de demografische veranderingen in het Midden-Oosten als een van de belangrijkste factoren in de risicoanalyses. De investeringen in onderwijs en werk in de Golfstaten zijn verwickeld in een race tegen de demografische klok. Het succes van deze investeringen

werd bepalend geacht voor de politieke ontwikkelingen. Gevoegd bij de enorm snelle economische ontwikkelingen in de Golfstaten moest dat wel leiden tot protesten in de meer gestolde samenlevingen in de rest van het gebied. We wisten alleen niet precies wanneer de veranderingen zouden optreden en welke van de vele verschillende factoren uiteindelijk de doorslag zouden geven. Wat we wel hadden kunnen weten, is dat de samenkomst van een steeds hoger opgeleide bevolking zonder vooruitzichten op zinvol werk en de hoge voedselprijzen een giftige cocktail is, waar niemand nog een antwoord op heeft. Dat de Arabische Lente nu wordt gepresenteerd alsof deze als een donderslag bij heldere hemel komt, doet geen recht aan de eerdere inschattingen.

Ook de verschrikkelijke gebeurtenissen in Japan kwamen niet echt als een verrassing. Er waren steeds meer aanwijzingen dat er een aardbeving zou optreden, alleen ook hier wist men niet precies waar en wanneer. De tsunami als gevolg van de zware aardbeving bleek destructiever dan tevoren gedacht. Hoewel de Japanners zich uiterst goed hadden voorbereid, bleken de veiligheidsmaatregelen onvoldoende voor de kettingreactie die volgde. De massa water sloeg over de waterkering alsof die niet bestond. Na het slechten van die barrière bleken de beveiligingssystemen van de kerncentrales alsnog onvoldoende. De maatregelen hadden een vals gevoel van veiligheid gecreëerd, waardoor wellicht te

weinig nadruk was gelegd op de robuustheid van de maatregelen rondom de centrale zelf.

## Zwart

Zowel de Arabische Lente als de aardbeving in Japan waren een vast onderdeel van de risicoanalyses ten aanzien van het energiesysteem. De Arabische Lente is een voorbeeld waarbij de voorzieningszekerheid van consumerende landen in het geding is door buitenlandse factoren, de aardbeving in Japan is een voorbeeld waarbij interne factoren een rol spelen. De zwarte zwaan lijkt niet zozeer te bestaan uit onbekende onbekenden, maar uit het verkeerd inschatten van de bekende onbekenden en de moeilijkheid om de timing ervan te voorspellen. Daarbij blijkt ook steeds weer dat het crisismanagement heel goed werkt als er geen crisis is, maar veel minder ferm is als het er echt om gaat. De verwevenheid van de energiesystemen laat keer op keer zien dat daar de grootste kwetsbaarheid ligt. De complexiteit van het systeem komt deels voort uit technische mogelijkheden, uit kostenbewustzijn en het handelen van mensen die geen overzicht hebben van het geheel. De dominantie heeft weinig nodig om te vallen. De zwarte zwaan is ons beperkte voorstellingsvermogen van de werking van dat systeem en de toenemende afhankelijkheid van de goede werking ervan door concentratie van mensen en bedrijvigheid in clusters.

## Grijs

In de EU is nu voorgesteld om de kerncentrales aan een stresstest te

onderwerpen. De uitkomst daarvan is tamelijk voorspelbaar. De lessen van Japan zullen daarin worden meegenomen, maar gezien onze beperkingen in economische en politieke zin en omdat het per definitie ontbreekt aan ons voorstellingsvermogen van het onbekende zal dat naar verwachting geen dramatische gevolgen hebben. De snelle Aussteig van de zeven centrales in Duitsland kan immers niet zonder drastische gevolgen over de hele Europese linie plaatsvinden en beperkt de opties van de omringende landen aanzienlijk. Dat zal in de onderhandelingen over de inhoud van de stresstest ongetwijfeld een rol spelen.

Veel zal ook afhangen van de Franse opstelling in deze. Het zal nog een hele toer worden om de Duitse besluitvaardigheid en de belangen van andere landen en de energie-industrie op een logisch uitlegbare lijn te krijgen. Dat wordt een toffe discussie in Brussel, lijkt me. De behoefte om zo snel als mogelijk is terug te keren naar de comfortzone zal hierin vast een belangrijke rol spelen. Als dat betekent dat we kritischer gaan kijken naar de wijze waarop we omgaan met onverwachte gebeurtenissen met een redelijk grote impact op de omgeving, dan lijkt me dat een goede zaak. Immers, in de lente zijn alle jonge zwanen grijs.

Coby van der Linde is hoofd van het *Clingendael International Energy Programme*, hoogleraar Geopolitiek en Energiemanagement aan de Rijksuniversiteit Groningen en lid van de *Energieraad*. ■